

ПАМ'ЯТЬ У НАВЧАЛЬНИХ РЯДКАХ

Оксана ТЕБЕШЕВСЬКА,
вчителька української мови і літератури
Голинського ліцею Калуської районної ради,
вчителька-методистка, заслужена вчителька України

ЧОТА КРИЛАТИХ І БЕЗСМЕРТНИХ. Тексти диктантів і переказів з української мови для учнів 5–11 класів

Тексти для контрольних і навчальних диктантів

5 клас

Вишивана сукенка Ольги Басараб

Вишивану сукенку Ольги Басараб знайшли у колекції народного одягу Українського національного музею в Чикаго. Вишиванка записана в реєстрах музею як сорочка. Вона багато років зберігалася у фондах. Особливий крій і гарний узір викликали зацікавлення. Через інвентаризаційний номер вдалося знайти Тетяну Левицьку із Каліфорнії, яка подарувала музеєві історичну реліквію – вишивану сукенку своєї тітки, героїчної українки Ольги Басараб, яку замордували у в'язниці. Пізніше на стіні камери, де вона перебувала, її побратим по боротьбі знайшов напис: «Вмираю, замучена, помстїть! Ольга Басараб».

Ольга Басараб – розвідниця, організаторка першої жіночої чоти Українських січових стрільців, зв'язкова Євгена Коновальця, вірна донька українського народу.

94 слова

6 клас

Січові стрільці – захисники українського народу

Українці – мирний народ, який з давнини орав, сів, складав прекрасні пісні, молився Богові. Але на багаті українські землі завжди зазіхали загарбники. Тоді мирний хлібороб змушений був брати до рук шаблю і захищати свій рід, свою державу.

Свобода і честь – це найвищі цінності українців ще з часів Русі-України.

Борців за волю, за Українську державу називаємо героями. До них, безперечно, належать Українські січові стрільці. Вони були у складі австро-угорської армії, але боролися за Україну, хотіли злучити український народ у соборній самостійній державі.

Бойовий шлях стрільців був дуже складним, але це були перші кроки до створення національної армії, яка могла б захистити свій народ від іноземного поневолення.

106 слів

7 клас

Він був із чоти крилатих...

Гімназист Юрій Шкрумеляк із села Ланчина у Надвірнянщині був серед перших добровольців, які стали в лави Українських січових стрільців. Він воював під командуванням отамана Гриця Коссака. Брав участь у боях за гору Комарницьку, місто Стрий. Був поранений. Після лікування знову повернувся до стрілецького війська. Був підхорунжим.

Але Юрій Шкрумеляк відомий не тільки як добрий військовик, а й як самобутній письменник. Він написав багато текстів стрілецьких пісень, збірки поезій, декілька книжок повістей та оповідань, драму, а також низку казок і віршів для дітей.

За советських часів Юрій Шкрумеляк зазнав переслідувань. У 1948 році його засудили на десять років позбавлення волі і відправили в далеку Печору.

Життя і творчість цього славного українця, співця січового стрілецтва, ще чекають своїх дослідників і нашої шани.

119 слів

8 клас

Повернення «Шаріки»

До репертуару Івано-Франківського драмтеатру повернулася оперета «Шаріка, або Кохання січового стрільця» Ярослава Барнича. Автор написав твір після переїзду до Станіслава в 1934 році.

Доля «Шаріки» така ж драматична, як і доля багатьох борців за волю і незалежність України. Під час прем'єри оперети у Станіславі 1943 року гестапівці заарештували майже весь склад провуду ОУН, 27-х (у деяких джерелах 30-х) осіб розстріляли. У советські часи твір був заборонений. Аж у 1995 році його постановку здійснили у Львові, а відтак у Тернополі. Тепер оперета повернулася до Івано-Франківська, де й була створена. Повернулися й усміхнені молоді хлопці, які з «огнем завзяття» у серцях ішли «битися з москалями», щоб здобути волю. Воскресло й велике кохання мадярської дівчини Шаріки і галицького січового стрільця.

Зараз, коли в Україні йде війна проти московитських окупантів, вистава дуже актуальна. Вона зміцнює наш дух, нашу віру в перемогу.

140 слів

9 клас

Чуєш, брате мій...

1914-й рік. На велелюдному залізничному двірці у Кракові так багато галичан-емігрантів. У їхніх очах – смуток, у серцях – біль від прощання з рідною землею. Стискається серце і в поета Богдана Лепкого. Уста мимоволі шепочуть:

«Видиш, брате мій,
Товаришу мій,
Відлітають сірим шнурком
Журавлі у вирій...
Кличуть: “Кру! Кру! Кру!
В чужині умру,
Заки море перелечу,
Крилоньки зітру”».

Відлітають емігранти-журавлі, не знають, що чекає їх там, у далеких чужих краях.

Минає чотири роки. Січовий стрілець Левко перечитує щемливі слова братового вірша. Вони одразу журавлиним шнурком витягуються під лініями нотного стану і журавливою мелодією проникають у серце, у душу.

«Чуєш, брате мій...» тужливо бринить над свіжою могилою січового стрільця.

«Чуєш, брате мій...» смутком витає в серці у хвилини прощання з найдорожчим.

Пісня-біль, пісня-туга, пісня-жаль, пісня-сльоза, пісня-реквієм...

Скільки житимуть українці, її мелодія, її слова журавлями летітимуть у високе небо вічності.

142 слова

10 клас

Перша жінка – січовичка

Це була дівчинка з волошковими очима і золотим волоссям. Дуже допитлива й енергійна, відкрита й товариська. Разом з іншими дітьми села Вишнівчик (тепер Львівська область) донька панотця Івана босоніж бігала по траві, бавилася у «хованки», пізнавала світ.

З дитинства тягнулася до знань. Це привело її до семінарії Українського педагогічного товариства, а так і до Львівського університету. Їй усміхалася доля успішної науковиці, але стала вона докторкою філософії і написала свої 75 наукових і популярних книг у перервах між битвами чи засіданнями таємних товариств, царським полоном і советським табором.

Олена Степанів. Степанівна. Ще в юності вона зацікавилася «Пластом», стрільбищами з браунінга та рушниці, визвольною боротьбою українського народу. Пізніше вступила до Українських січових стрільців, стала команданткою першої жіночої стрілецької чоти.

За відвагу у боях на горі Маківці Олену нагородили срібною Медаллю хоробрості і Військовим хрестом, а також присвоїли їй офіцерське звання «хорунжого».

Під час кривавої битви під Болеховом панна-кадет потрапила в московський полон, з якого її звільнили через два роки. Вона знову повернулася до стрілецького коша, який перебував тоді біля Стрия.

У 1918 році Олена Степанів брала участь у підготовці Листопадових подій. Мужня жінка вірно служила своєму народові, який знемагав у польському, а потім у радянському ярмі.

За це московські окупанти на довгі роки заслали її на тяжкі роботи в мордовські торфовища, звідки повернулася в 1956 році смертельно недужою.

11 вересня 1963 року українці попрощалися зі своєю славною донькою – науковицею, педагогинею, військовичкою.

179 слів

11 клас

Стрілецький часопис «Шляхи»

Українські січові стрільці не тільки брали участь у боях, а й вели велику культурно-просвітницьку роботу, писали спогади, вірші, нариси, складали пісні. Була у них і своя преса.

Уперше ідею видання власного друкованого органу висловив Василь Данилович, який хотів відновити журнал «Житє», але смерть не дала можливості стрільцеві здійснити цей задум.

Навесні 1915 року, як пише Микола Лазарович у своєму дослідженні «Культурно-просвітницька діяльність Українських січових стрільців у роки Першої світової війни», Роман Купчинський написав жартівливу поему «Новініяда», що «у вигляді рукопису на 21 сторінку з окремими ілюстраціями Осипа Куриласа “ходила” серед стрільців і користувалася величезною популярністю». Саме цей твір вважають початком стрілецької преси.

Тоді ж був створений стрілецький фонд, завдяки якому вийшов журнал «Шляхи». Часопис став органом стрілецької ідеології та збірником матеріалів до історії УСС.

Перше число журналу з'явилося 15 грудня 1915 року, а останнє (44-е) – у другій половині 1918 року.

Серед найактивніших дописувачів були Микола Голубець, Осип Назарук, Дмитро Вітовський. Тісно співпрацював із часописом і Дмитро Донцов, який велику увагу приділяв розвитку української націоналістичної ідеології.

У «Шляхах» публікували стрілецькі літописи, новели, вірші, публіцистично-критичні статті. Завдяки цьому нині маємо правдиві свідчення звитяг і боротьби, духовного життя і мистецької потуги Українських січових стрільців.

195 слів

Тексти для докладних і стислих переказів

5 клас

Жіноча чота січового стрілецтва

Жінки-українки. Матері, сестри, кохані. Вони часто несли на своїх тендітних плечах тягар воєн і втрат, гніту і безправ'я. Поруч із чоловіками боролися за право українського народу бути вільним і незалежним.

Згадаймо жіночу чоту січового стрілецтва, яка проявила небачений героїзм у боротьбі з московитською навалою. Олена Степанів, Софія Галечко, Ольга Басараб, Гандзя Дмитерко, Василина Ощипко, Олена Кузь та інші. Їх було тридцять троє. Це перші жінки у бойових формаціях Європи. Студентки, семінаристки, вчительки покидали рідні домівки, затишні аудиторії і йшли у лави борців за кращу долю свого народу.

У звіті військового журналіста Франца Мольнара, який у серпні 1915 року побував на галицькому фронті, читаємо про особливість українських відділів, до складу яких «входять одягнені в регулярні, польові уніформи дівчата, які виконують польову службу під кожним оглядом нарівні з чоловіками. Вони носять кріси ... складають вояцьку присягу, їх підносять у військових ступенях, вони одержують бойові відзначення».

Українські жінки справді вражають мужністю і жертівністю.

150 слів

Пояснити значення слів: *кріс* (рушниця); *формація* (тут: тип, структура чого-небудь, що відповідають певному рівню, певній стадії розвитку); *чота* (те саме, що *взвод*; *чотар* – командир *чоти*).

Дібрати синоніми до слів: *відзначення* (тут: вшановування, нагородження); *тендітний* (ніжний, витончений, слабкий); *тягар* (ноша, гніт, тягота).

Скласти план докладного переказу.

Орієнтовний план.

1. Участь українок у боротьбі за волю.
2. Жіноча чота січового стрілецтва.
3. Франц Мольнар про українок-військовичок.
4. Мужність українських жінок.

6 клас

Присяга Українських січових стрільців

Легіон Українських січових стрільців був створений у 1914 році. Його почали формувати у Стрию, що на Львівщині. Сюди прибуло 28 тисяч українців-добровольців, але австрійське військове командування дозволило залишити тільки дві з половиною тисячі. Третього вересня сумно прощалися з легіоном молоді хлопці, які хотіли виборювати волю Україні. У книжці Михайла Галуцинського «З

Українськими січовими стрільцями. Спомини з 1914–1915 років» читаємо: «Зі сльозами в очах благали вони залишити їх, та годі було вволити їх бажання».

А ті щасливі, яких залишили, мали прийняти присягу на вірність Австро-Угорщині. Це пригнічувало всіх. Чи заради цього вони покинули рідні домівки, студентські аудиторії?

Один із учасників церемонії у книжці «Рік грози і надій 1914» писав, що присяга звучала глухо, без ентузіазму. Дехто замість слів присяги декламував уривки з Шевченкового «Кобзаря».

Тоді ж, за свідченням очевидців, Дмитро Вітовський склав іншу присягу – таємну, яку прийняв від українських добровольців отець Осип Нижанківський.

У тексті присяги були такі слова: «Я, Український Січовий Стрілець, присягаю українським князям, гетьманам, Запорізькій Січі, могилам і всій Україні, що вірно служитиму Рідному Краєві, боронитиму його перед ворогом, воюватиму за честь української зброї до останньої краплі крові. Так мені, Господе Боже і Архангеле Михаїле, допоможіть. Амінь».

Саме цій клятві було вірне новітнє українське військо – січові стрільці.

202 слова

Пояснити значення слів: *ентузіазм* (сильний запал, захоплення, душевне піднесення); *легіон* (військове з'єднання у складі збройних сил, що комплектується виключно з іноземців).

Дібрати синоніми до слів: *благати* (молити, просити, упрохувати); *боронити* (тут: захищати, вберігати, відстоювати, вступатися (за когось чи щось), обороняти); *присяга* (присягання, клятва, обітниця, обіт); *спомин* (спогад, споминання, згадка).

Скласти план докладного переказу.

Орієнтовний план.

1. Створення легіону Українських січових стрільців.
2. Обмеження кількості легіонерів австрійським командуванням.
3. Сумне прощання добровольців.
4. Дві присяги Українських січових стрільців.
5. Клятва вірно служити Україні.

7 клас

Нескорена українка Ольга Басараб

Ольга Басараб разом з Оленою Степанів та Софією Галечко створила першу жіночу чоту Українських січових стрільців у Львові. Визначна громадська і політична діячка, розвідниця, відважна і незламна жінка народилася 1 вересня 1889 року в селі Підгороддя, що на території Рогатинщини, у священничій родині. Навчалася у приватному пансіонаті в Сілезії, у ліцеї в Перемишлі, у Віденській торговій академії.

У 1914 році Ольга вийшла заміж за студента Дмитра Басараба, який через кілька місяців загинув на фронті.

Ольга Басараб працювала бухгалтеркою посольства України у Відні і водночас була розвідницею. Переїхавши в 1923 році до Львова, одразу стала учасницею Головної управи філії Союзу українок, активно співпрацювала з Українською військовою організацією (УВО), яка в 1929 році стала основою Організації українських націоналістів (ОУН), була зв'язковою Євгена Коновальця.

9 лютого 1924 року польська поліція заарештувала українську патріотку. Упродовж кількох днів Ольга витримала страшні тортури, але не виказала українського підпілля. Катам, які імітували самогубство ув'язненої, не вдалося приховати свого злочину. Після ексгумації тіла, проведеної під тиском львів'ян, виявили, що українку замордовано. Їй тоді було тільки 34 роки.

26 лютого сотні тисяч людей прощалися з українською патріоткою на Янівському цвинтарі. Її мученицька смерть стала символом нескореності в боротьбі за соборну і незалежну Україну, а могила національної героїні – місцем паломництва українців.

Іменем Ольги Басараб названі вулиці, товариства, організації. Нескорена галичанка назавжди залишиться в народній пам'яті.

214 слів

Пояснити значення слів: *ексгумація* (у слідчій і судовій практиці – викопування трупа з метою судово-медичного дослідження); *імітувати* (тут: підробляти під що-небудь); *паломництво* (у християнській, мусульманській та інших релігіях – мандрівка по святих місцях; мандрівка для відвідання кого-небудь, чого-небудь великою кількістю шанувальників, прихильників); *пансіонат* (вид закладу для відпочинку; те саме, що *пансіон* – державний або приватний закритий навчальний заклад із гуртожитком); *трансформуватися* (видозмінитися, перетворитися).

Дібрати синоніми до слів: *визначний* (видатний, важливий, знаменитий); *відважний* (сміливий, хоробрий, мужній, безстрашний, небоязкий, небоязливий, нелякливий, безбоязний, відчайдушний); *нескорений* (непереможний, нездоланий, незламний, непоборний).

Скласти план докладного переказу.

Орієнтовний план.

1. Ольга Басараб – одна із організаторок першої жіночої чоти Українських січових стрільців.
2. Життєві стежки відважної українки.
3. Активна громадсько-політична діяльність Ольги Басараб.
4. Арешт української патріотки.
5. Мученицька смерть Ольги Басараб – символ незнищенності українського народу.

8 клас

Іван Франко і січові стрільці

Українські січові стрільці – це вчені, поети, архітектори, медики, художники, журналісти, студенти і гімназисти, селяни і ремісники. Найкращі представники галицького суспільства, українські лицарі. Іван Франко був спорідненим з ними і світоглядно, й ідейно. Пішов добровольцем до стрілецького легіону і його син Петро. Пліч-о-пліч зі своїми шкільними товаришами Євгеном Коновальцем, Андрієм Мельником відстоював ті ідеали, які сповідував його батько.

Петро мав диплом інженера, був схильний до техніки, тому його скерували до авіаційної школи в Сараєво. Після «Листопадового зриву» він очолив авіаційний відділ Державного Секретаріату військових справ і водночас був призначений командиром летунського відділу УГА. Власне, він і створив та розбудував авіацію української армії.

Великий Каменяр пишався сином, який збив 16 ворожих літаків й отримав за бойові заслуги звання полковника, і у вірші «Чи віщий сон» бажав йому «якнайдовше» жити.

Зі стрільцями пов'язала Івана Франка і його тяжка хвороба. Із 13 листопада 1915 року він перебував у стрілецькому захисті «Приют для хворих і виздоровців Українських січових стрільців» у Львові. Як згадують поетові сучасники, потрапив він до установи дуже хворим: пухли ноги, зупинялося серце. Через кілька тижнів Іванові Франкові стало набагато краще. Він почав ходити, читати, віршувати. Стрільці ставилися до поета як до духовного батька, рівного їм вояка, всіляко допомагали йому. Їх об'єднувала велика любов до України, прагнення бачити її вільною і незалежною.

Січові стрільці і провели в останню путь Великого Українця, а в їхньому часописі «Шляхи» з'явилася стаття про значення постаті Івана Франка в житті України і стрілецтва, у якій є прекрасні слова: «Тепер, коли тисячі падають і гинуть, ми знаємо тільки одне: на бойовому шляху України упав перший жовнір першого ряду, не з крісом, а з молотом».

264 слова

Пояснити значення слів: *захист* (тут: місце, притулок, де можна захиститись, заховатися від кого-небудь, чого-небудь; укриття; лікувальна установа); *ідеал* (найвища мета, до якої прагнуть люди, і яка керує їхньою діяльністю; вірець досконалості).

Дібрати синоніми до слів: *віщий* (пророчий, провісний); *путь* (дорога, шлях, тракт, траса, магістраль, гостинець, путівець); *сповідувати* (визнавати, приймати).

Скласти план докладного переказу.

Орієнтовний план.

I. Українські січові стрільці – цвіт галицького суспільства.

II. Іван Франко і січове стрілецтво.

1. Син Франка Петро – доброволець стрілецького легіону:
  - а) його схильність до техніки;

- б) вишкіл в авіаційній школі Сараєва;
  - в) участь у створенні та розбудові української військової авіації;
  - г) бойові заслуги.
2. Перебування Івана Франка в стрілецькому притулку.
  3. Дружні стосунки із січовими стрільцями.
- III. Визнання вояками значення Івана Франка для України.

9 клас

Повернення Михайла Гаврилка

Ім'я чотаря Українських січових стрільців, повстанського отамана, скульптора, художника, поета Михайла Гаврилка повернув Україні письменник, краєзнавець, активний громадський діяч Роман Коваль. Його перу належить історичний нарис «Михайло Гаврилко: і стеком, і шаблею».

Лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка Ігор Калинець назвав книжку «енциклопедією початку ХХ століття», а професор Волинського національного університету Олексій Колісник відзначив, що книга про Михайла Гаврилка – це «історія нашої ідентичності».

У нарисі подано коротку біографію Михайла Гаврилка. Дізнаємося, що народився він 5 вересня 1882 року на Полтавщині у старокозацькій родині.

У 1904 році після закінчення Миргородської художньо-промислової школи хлопцеві надали державну стипендію, щоб він, як перший учень із малювання і скульптури, міг навчатися в Санкт-Петербурзькому училищі технічного малювання, але звідти Михайло відрахований за організацію демонстрації та студентського страйку.

Упродовж 1905–1907 років шість разів був ув'язнений. Довго перебував на нелегальному становищі на Полтавщині та Київщині. Але, як пише Роман Коваль, «місця на рідній землі Михайлові не було. Чекати суду, щоб “загриміти” в Сибір, він не збирався. Краще вже тікати до Австро-Угорщини». Михайло Гаврилко так і зробив.

Завдяки фінансовій підтримці Наталії Кобринської та Андрея Шептицького здобув освіту в Імператорській академії мистецтв у Кракові. Тут вийшла і єдина його поетична збірка «На румовищах».

Як скульптор стажувався в Парижі. З початку 1915 року Михайло Гаврилко був на фронті, брав участь у боях у Карпатах, під Болеховом, Вікторовом, Галичем.

У 1916–1917 роках разом із Дмитром Вітовським і Миколою Савичем організовували українське шкільництво на Волині.

Основною темою його скульптурної творчості стала Шевченкіана. Михайло Гаврилко, як пише Роман Коваль, створив чотири проекти пам'ятників Тарасові Шевченку в Києві, погруддя Кобзаря для Чернігова, Кіцмані, Косова, Полтави, увічнив Великого Українця в барельєфах, горельєфах, плакетках, портретах, медальйонах.

Талановитий митець створив багато скульптурних композицій, виконаних олівцем, вугіллям, олійними фарбами. Він любив Україну, жив для неї, а таких людей більшовики ненавиділи. Вони знищили Михайла Гаврилка, як і майже всі твори митця, восени 1920 року, спаливши його в топці локомотива.

Та не знищити нікому людської пам'яті про тих, хто на вітвар боротьби за волю України поклав найдорожче – життя.

331 слово

Пояснити значення слів: *барельєф* (скульптурна прикраса на плоских поверхнях, що виступає над площиною фону менше ніж на половину своєї товщини); *горельєф* (скульптурний твір, у якому зображення виступає над площиною тла більше ніж на половину свого об'єму); *енциклопедія* (науковий довідник, що об'єднує найістотніші відомості з усіх галузей знань чи якої-небудь однієї галузі, розміщених в алфавітному або тематичному порядку); *ідентичність* (тотожність, однаковість); *медальйон* (ювелірний виріб у вигляді овального або круглого плоского футляра, куди вставляють яке-небудь зображення, дрібний предмет чи запис і носять на шії; рельєф або малюнок в обрамленні); *плакетка* (від *плаке* – виріб із металу або деревини, покритий іншим металом, іншою деревиною для оздоблення, захисту від псування); *румовище* (руїна); *стек* (тонка палиця з ремінною петлею на кінці, що служить хлестом під час верхової їзди).

Дібрати синоніми до слів: *нелегальний* (підпільний, таємний, потайний, конспіративний).

Скласти план докладного переказу.

Орієнтовний план.

I. Історичний нарис Романа Коваля про Михайла Гаврилка.

II. Відгуки відомих людей про книжку.

III. Трагічна доля Михайла Гаврилка.

1. Михайло – найкращий учень з малювання і скульптури.
2. Навчання у Санкт-Петербурзі.
3. Організація студентських протестів.
4. Кількаразове ув'язнення і перебування у підпіллі.
5. Культурно-освітня робота на Волині.
6. Шевченкіана Михайла Гаврилка.
7. Страта митця більшовиками.

IV. Народна пам'ять про борця за волю України.

10 клас

**Мемуари архикнязя Вільгельма Габсбурга,
який став Василем Вишиваним**

Він був правнуком імператора Леопольда II і троюрідним небожем Франца-Йосипа I, ерцгерцогом Австро-Угорщини, а став українським військовим діячем, політиком, дипломатом, полковником легіону Українських січових стрільців, поетом-ліриком і просто Василем Вишиваним. Так його називали січові стрільці. Австрієць

Вільгельм фон Габсбург-Льотрінген, який заради України пішов із батьківської домівки, розірвав зв'язки з аристократами Європи, полишив своє високе становище, титули, став українцем і заплатив життям за звільнення українського народу з-під ярма двох імперій – Австро-Угорської і Російської.

«Почуваю себе українцем, і інтереси України для мене на першому місці», «...мені дуже хочеться працювати для України, і я працюю, доки матиму змогу». Такі зізнання читаємо у його мемуарах. Тут знаходимо щиро розповідь і про дитинство та юність, і про строге виховання у батьківському домі, і про навчання у військовій академії, і про захоплення літературою та поезією, і про шлях до українства, до усвідомлення ідеалів української національної справи.

Уперше Вільгельм Габсбург почув про українців у місті Живці, де сім'я оселилася на постійне проживання. «Там, – пише він, – була в нашій домі польська шляхта і я навчився там польської мови, яку добре опанував. Там я перший раз почув про українців. Поляки називали їх “Русіні” і висказувалися про них, як про розбишаків, бандитів і т. д. Я міг тоді мати коло 14 літ і свято вірив, що Українці, які так недалеко від Живця живуть, це дійсно розбишацьке плем'я.

Це мене дуже цікавило і притягало мою увагу. В кімнаті, де ми училися, висіла на стіні велика карта Галичини і мою увагу все звертала місцевість Жаб'є в Східній Галичині між горами. Я представляв собі, що це мусить бути осередок українського розбишацького племені. І твердо постановив я собі вже тоді поїхати туди і придивитися тому страшному племені. В 17 році життя довелося мені поїхати в гуцульські гори до Ворохти. Вибрався я сам...

Було це в літі і було дуже жарко. Я їхав через Львів і Станиславів інкогніто, в купе другої класи. Врештешт з гуцульських гір мав я чудесне. Вийшовши з залізниці на двірці в Ворохті, пішов я в село. На дорозі зустрів гуцула-селянина, літ коло 40 і запитав його польськи, чи має для мене помешкання на кілька днів. Він відповів, що має. І я замешкав у нього. Я ходив по горах. Їздив кінно і возами, був в Жаб'ю, скрізь шукаючи українських розбишаків. Але надармо. Це мене розчарувало. В душі виринула у мене велика нехоть до моїх інформаторів, яким я так довго вірив. Відтоді я зовсім змінився і до Живця вернув іншим, як виїхав».

Відтак Вільгельм Габсбург ретельно студіював українську мову, читав твори Михайла Грушевського, Тараса Шевченка, Івана Франка, Юрія Федьковича, Василя Стефаника, Гната Хоткевича, спілкувався з вояками-галичанами, слухав українських пісень. Він детально розповідав, як став командантом українського легіону: «Команду над Українськими Січовими Стрільцями обняв я дня 1 квітня 1918. Вони стояли тоді залогою в Копані під Херсоном (на Великій Україні). Я приїхав безпосередньо перед їх наступом на місто Херсон, який був в руках большевиків. Приняли мене дуже добре, бо вже знали, що я не думаю робити жадної австрійської політики, тільки чисто національну».

Василь Вишиваний вважав українців «найкращими жовнірами», дуже витривалими, сміливими і вірними, але з єдиною хобою – вони занадто добродушні.

«Українці, – писав він, – люблять співати. Я люблю слухати, як вони співають. Обов'язково казав я співати “Не пора”, “Ще не вмерла Україна”, “Верховино” і “Над Прутом у лузі”».

Із теплотою згадував Вільгельм Габсбург про знайомство з Дмитром Вітовським. Відомо, що це він у Бучацькому василіанському монастирі вручив Василеві Вишиваному грамоту уряду ЗУНР про присвоєння звання полковника Української Галицької армії.

Мемуари Вільгельма Габсбурга є найціннішим матеріалом для початку всебічного й правдивого дослідження життя та драматичної долі австрійця, який присвятив себе боротьбі за українську справу.

593 слова

Пояснити значення слів: *двірець* (вокзал); *ерцгерцог* (в Австрії та Австро-Угорщині – титул наступників престолу династії Габсбургів; особа, що мала цей титул); *інкогніто* (ховаючи, затаюючи своє ім'я, не відкриваючи його; потай, таємно; особа, що хоче залишитися невідомою та приховує своє справжнє ім'я); *мемуари* (літературний твір у формі записок, написаний від першої особи – учасника або свідка відображених у ньому подій).

Дібрати синоніми до слів: *добродушний* (добрий, добросердний, сердечний, задушевний, милостивий, милосердний, незлобливий, благодушний); *домівка* (житло, оселя, помешкання, дім, хата, поріг, господа, хатина); *постійний* (тут: сталий, незмінний, тривкий); *хиба* (вада, недолік, дефект).

Скласти план стислого переказу.

Орієнтовний план.

- I. Титули австрійського престолонаступника.
- II. Від Вільгельма Габсбурга до Василя Вишиваного.
- III. Сторінками мемуарів ерцгерцога.
  1. Щира розповідь Вільгельма про своє життя.
  2. Спогади про перше знайомство з українцями.
  3. Подорож у Карпати.
  4. Вивчення української мови, читання творів літератури.
  5. Командування Українськими січовими стрільцями.
  6. Оцінка духовних і бойових якостей українських вояків.
  7. Знайомство з полковником Дмитром Вітовським.
  8. Присвоєння Василеві Вишиваному звання полковника.
- IV. Значення мемуарів Вільгельма Габсбурга.

11 клас

Коли народилися Українські січові стрільці?

У відповідях на це запитання історики не є одноставними. Одні вважають роком народження січових стрільців 1914-й, коли поча-

лася Перша світова війна, інші твердять, що організаційно стрілецький рух оформився ще в другій половині XIX століття. Саме тоді в Західній Україні зародився січовий рух, активісти якого потім були в перших лавах січового стрілецтва.

Перше руханкове товариство «Сокіл» утворилося у Львові з ініціативи Василя Нагірного 1894 року, а 5 травня 1900 року адвокат з Коломиї Кирило Трильовський організував протипожежарничо-гімнастичне товариство «Січ» у селі Заваллі Снятинського повіту (тепер Івано-Франківська область). Для селян це було щось нове, адже подібні сокільські осередки, які засновано в середині дев'яностих років XIX століття, діяли тільки в містах, а тому сільська юнь з великим бажанням вступала до протипожежарничо-руханкових товариств. Молоді люди згуртовувалися не тільки для занять спортом, а й для плекання українських духовних цінностей, національної єдності.

У 1911 році за почином Івана Чмоли, Петра Франка, Василя Кучабського, Олени Степанівни, Романа Сушка виникає таємний військовий гурток «Пласт».

Із надр галицьких січей вийшли ті, що стали ядром Українських січових стрільців.

Кирило Трильовський, Володимир Старосольський добре розуміли необхідність створення військових молодіжних організацій, які б стали зародком майбутнього українського війська.

15 грудня 1912 року збори Українського студентського союзу вирішили почати військовий вишкіл серед молоді. Потрібен був лише офіційний дозвіл. У лютому 1913 року Кирило Трильовський розробив і затвердив статут товариства «Січові стрільці», а 18 березня 1913 року у Львові створені «Січові стрільці I». Товариство очолив Володимир Старосольський. Одразу ж виникають ремісниче стрілецьке товариство «Січові стрільці II» (голова Роман Дашкевич) і «Стрілецький курінь» (голова Семен Горук).

Стрілецький рух ставав усе масовішим і виступав істотною українською військово-політичною силою, головним завдання якої була підготовка до війни на боці Австро-Угорщини проти самодержавної Росії. Перемога у цій війні означала б і звільнення України.

До вибуху Першої світової війни на території Галичини числилося 96 стрілецьких товариств, кожне з яких налічувало 300 і більше учасників.

3 серпня 1914 року у Львові створили Головну українську раду, яку очолив відомий парламентський діяч Кость Левицький. Невдовзі Рада закликала до створення Українського легіону, який пізніше дістав назву Українські січові стрільці.

28 тисяч добровольців, багато з яких належали до таких організацій, як «Сокіл», «Січ», «Пласт», виявили бажання боротися за визволення України. Правда, австрійське військове командування не без впливу поляків дозволило прийняти до українського добровільного корпусу лише дві з половиною тисячі осіб.

Ось так народилося українське військове формування. Уперше Україні після Полтавської битви 1709 року і після знищення Російською імперією в 1775 році Запорозької Січі вдалося відновити своє військо.

410 слів

Пояснити значення слів: *корпус* (тут: військове з'єднання, що складається з кількох дивізій чи бригад); *легіон* (військове з'єднання у складі збройних сил, що комплектується виключно з іноземців); *ядро* (тут: основна частина, група певного колективу, яка визначає, організовує і спрямовує його роботу, діяльність).

Дібрати синоніми до слів: *плекати* (тут: викохувати, виховувати); *почин* (починання, початок, зачин, зав'язок).

Скласти план стислого переказу.

Орієнтовний план.

I. Думки істориків про день народження січового стрілецтва.

II. Етапи формування УСС.

1. Руханкове товариство «Сокіл».
2. Пожарничо-гімнастичне товариство «Січ».
3. Таємний військовий гурток «Пласт».
4. Створення товариства «Січові стрільці».
5. Проведення військового вишколу серед молоді.

III. Створення військової формації Українські січові стрільці – це відродження української армії.